

FILOSOFIE A ETIKA V SOCIÁLNÍ PRÁCI (SPP 712, SPR 712)

- **Základní informace**

Typ kurzu: bakalářský stupeň, kombinovaná forma studia

Zakončení kurzu: zkouška, 8 kreditů

Vedení kurzu: Mgr. Zdeňka Dohnalová, Ph.D. (dohnalova@fss.muni.cz, konzultace: středa 13:00 – 14:30)

- **Cíl**

Kurz je úvodem k reflexi profesní hodnotové orientace. V první části, se studenti seznámí se základními morálními kategoriemi klasické etiky a s vybranými etickými teoriemi. Druhá část je zaměřena na etickou problematiku profese sociálních pracovníků, reflexi hodnot profese a daných etických teorií v praxi. Hlavními cíli kurzu je podpořit u studentů schopnost sebepoznání a činění informovaných rozhodnutí v oblasti etických problémů a dilemat, které vyvstávají při výkonu sociální práce. Na konci kurzu by studenti měli rozumět významu etických teorií pro praktický výkon profese sociální práce; být schopni aplikovat poznatky z etických teorií na příklady z praxe a být si vědomi vlastních hodnot a teoretického zázemí, ze kterého tyto hodnoty vycházejí.

- **Požadavky na ukončení kurzu**

Test znalostí (požaduje se minimálně 60% úspěšnost), vypracování esejů v akceptovatelné kvalitě (je třeba vést v patrnosti, že hlavním kritériem kvality práce je její obsah, nikoliv rozsah) a průběžná četba zadané literatury (viz jednotlivé body v sylabu).

- **Obsahové a časové rozvržení kurzu**

TÉMA 1:

1. Význam a uplatnění etiky v sociální práci – morální rozhodování, vymezení etických témat, problémů a dilemat včetně příkladů; sociální práce a sociální stát – rozporné požadavky a kritika sociálního státu; význam etiky pro rozhodování v sociální práci

2. Etika a morálka z obecného pohledu: definice etiky, morálky, hodnot; reflexivní morálka a etiketa, právo, zvyk, náboženství. Dělení etiky – etika deskriptivní, metaetika a etika preskriptivní (etika norem a axiologie). Základní morální kategorie klasické etiky: předporozumění, dobro, svědomí, vědění ve svědomí podle Tomáše Akvinského, svědomí a odpovědnost (omyly svědomí); norma a étos – roviny lidské praxe, důvody problematizace norem, změna étosu - etika diskurzu (komunikativní a strategické jednání, latentní strategické jednání); etika ctností – ctnosti podle částí duše (Platón), ctnosti u Aristotela; štěstí a smysl – animalita a humanita.

3. Základní etické teorie: Teorie věčného (přirozeného) zákona – pojetí člověka a úkol člověka, hřích a odpuštění, příběh milosrdného samaritána – závěry pro sociální práci. Teorie společenské smlouvy – Hobbes – pojetí člověka, přirozený stav, důvody nastolení smlouvy, úloha panovníka, základní zákony; Locke – pojetí člověka v přirozeném stavu, úloha státu.

Literatura:

Aristoteles: Etika Nikomachova, kniha 1. a 2., Rezek, Praha 1996, strany 25 – 50, 57 – 62, 150 – 151, 166 – 167, 263 – 265

Bible, Exodus 20 (1-17), Lukáš 10 (25 – 37), Matouš 5-7, Ekumenická rada církví v ČR, Praha 1985

Hobbes T: Leviathan, Melantrich, Praha 1941, strany 159 – 169, 177 – 178, 185 – 188, 190 – 192

Esej – 1. úkol:

Zvolte situaci, které jste byli svědky ve svém profesním životě a kterou vnímáte jako eticky problematickou, resp. popište etický problém či dilema, se kterým jste se v minulosti potýkali, případně aktuálně potýkáte. Na tento problém, resp. dilema poté nahlédněte z hlediska svědomí jako základní morální kategorie.

Termín odevzdání: nejpozději 21. 10. 2011

Způsob odevzdání: do Odevzdávány v ISu

TÉMA 2:

4. Základní etické teorie: Deontologie – Kant – povinnost a náklonnost, hypotetický a kategorický imperativ. Utilitarismus – Bentham a Mill – kvantitativní a kvalitativní koncepce štěstí, formy utilitarismu, mravní posuzování v utilitarismu, kritika utilitarismu.

5. Základní etické teorie: Teorie distributivní spravedlnosti – Rawls – spravedlnost jako férovost (princip rozdílů, rovnost šancí), srovnání s utilitarismem. Antiopresivní přístup – Freire – útlak, humanizace, podmínky dialogu, obecné téma, limitní situace a činy, kultura ticha, problémy spojené s procesem humanizace, úloha utlačovaných. Etika účasti – stadia morálního vývoje u Kohlberga a Gilliganové.

6. Shrnutí etických teorií: tři hlavní etické proudy v sociální práci podle Clarka (individualismus a etika osobní služby, sociální reformismus a etika spravedlnosti, etika odpovědnosti profese vůči veřejnosti). Postmodernismus.

Literatura:

Nečasová, M., Dohnalová, Z., Talašová, R. Využití vybraných etických teorií v praxi sociální práce. Sociální práce/Sociálna práca, Brno: ASVSP, 3/2010

Kant I.: Základy metafyziky mravů, část 1. a 2., Svoboda, Praha 1976, strany 19 – 54, 62 – 83, 85 – 86, 99

Gilliganová, C.: Jiným hlasem, Portál, Praha 2001, strany 52 – 60

Šimek, J., Špalek, V.: Filozofické základy lékařské etiky, Grada, Praha, 2003, strany 10 – 32

Esej – 2. úkol:

Se zadáním budou studenti seznámeni na 2. setkání.

Termín odevzdání: nejpozději 25. 11. 2011

Způsob odevzdání: do Odevzdávány v ISu

TÉMA 3:

7. Hodnoty v sociální práci: důstojnost člověka a respekt k němu – odůvodnění z hlediska teorie přirozeného zákona, deontologie a utilitarismu, negativní a pozitivní pojetí svobody, paternalismus – odůvodněný a neodůvodněný, respekt ke klientovi na příkladu klientů v DD (autonomie a heteronomie, závislost a nezávislost), klasická péče a koncept salutogeneze. Základní hodnoty v sociální práci – Biestek, Gordon, Butrymová, Clark. Hodnotové orientace v sociální práci (paternalistická, náboženská, klinická, defenzivní, neutrální orientace na sociální spravedlnost). Medicínské a interaktivní paradigma. Hodnoty v sociální práci v současné době – sebeurčení, kvalita života (podle WHO), rovnost (výsledku, příležitostí, jako nestrannost), spravedlnost (podle práv, zásluh a potřeb).

8. Profesní etické kodexy: atributy profese (teorie, autorita u klientů i společnosti, etický kodex, kultura profese a profesní asociace); sociální práce jako profese. Etický kodex – význam, oblasti, které kodex pokrývá (respekt ke klientům a k jejich sebeurčení, sociální spravedlnost a profesní integrita, povinnosti pracovníka, otázky profesní praxe), porovnání Etického kodexu sociálních pracovníků ČR a mezinárodního dokumentu IFSW.

9. Pojetí klienta: jako lidské bytosti (osoby), jako občana a jako spotřebitele; nový profesionalismus a nový konzumerismus – přístup k informacím, možnost stížností, účast klienta na rozhodování (zmocňování, zastupování, decentralizace a demokratizace služeb). Nový manažerismus – defenzivní a reflexivní praxe. Přístupy k praxi – profesionální, byrokratický, přesvědčený (angažovaný) a radikální model. Postup při řešení etických dilemat (Reamer).

Literatura:

Nečasová, M. 2004. *Respekt ke klientovi na praktickém příkladu kvality života seniorů v domově. Sociální práce/Sociálna práca. Brno: ASVSP, 4/2004*

Fischer, O. Milfait, R. 2008. *Etika pro sociální práci. Praha: Jabok*

Etický kodex sociálních pracovníků České republiky, Společnost sociálních pracovníků ČR, Praha 1995; (<http://sspcr.unas.cz>)

Etika sociální práce – principy, dokument přijatý na valné hromadě IFSW, Adelaide, Austrálie, 2004; (<http://sspcr.unas.cz>)

Písemný test: *termíny pro písemný test budou zveřejněny v Informačním systému Masarykovy univerzity (<http://is.muni.cz/>).*

Další povinná literatura:

HENRIKSEN, J.- O., VETLESEN, A. J. 2000. *Blízké a vzdálené*. Boskovice: Albert, Podané ruce.
NEČASOVÁ, M. 2001. *Úvod do filozofie a etiky sociální práce*. Brno: Vydavatelství MU.

Doporučená literatura:

ANZENBACHER, A. 1994. *Úvod do etiky*. Praha: Zvon.

BANKS, S. 1995. *Ethics and Values in Social Work*. London: Macmillan Press.

BREZINKA, W. 1996. *Filosofické základy výchovy*. Praha: Zvon.

CLARK, C. L. 2000. *Social Work Ethics. Politics, Principles, and Practice*. London: Macmillan Press.

FISCHER, O., MILFAIT, R. 2008. *Etika pro sociální práci*. Praha: Jabok

FISCHER, O. 2010. *Úvod do filozofie pro pomáhající profese*. Praha: Jabok.

FREIRE, P. 1972. *Pedagogy of the Oppressed*. USA: Penguins Book.

GREENWOOD, E. 1957. Attributes of the Profession. *Social Work*. No.2,3. pp 665-74

HEIDBRINK, H. 1996. *Psychologie morálního vývoje*. Praha: Portál.

HORNE, M. 1999. *Values in Social Work*. Great Britain: Biddles Guildford.

HUGMAN, R. 2005. *New Approaches in Ethics for the Caring Professions*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

JANKOVSKÝ, J. 2003. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton.

KOLÁŘ, P., SVOBODA, V. 1997. *Logika a etika, úvod do metafyziky*. Praha: Filosofie.

KOPŘIVA, K. 2006. *Lidský vztah jako součást profese*. Praha: Portál.

LOCKE, J. 1992. *Druhé pojednání o vládě*. Praha: Svoboda.

PŘÍKASKÝ, J. 2000. *Učebnice základů etiky*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.

RAWLS, J. 1995. *Teorie spravedlnosti*. Praha: Victoria Publ.

REAMER, F. G. 1995. *Social Work Values and Ethics*. New York: Columbia University Press.

ŠRAJER, J., MUSIL, L. (eds.). 2008. *Etické kontexty sociální práce s rodinou*. České Budějovice, Brno: Albert.

THOMPSON, M. 2004. *Přehled etiky*. Praha: Portál.